

Migrácia a integrácia v médiách – odporúčania pre novinárov

Záujem o tému migrácie a integrácie na Slovensku v istej miere pretrváva napriek tomu, že krajina nebola výraznejšie zasiahnutá migračnou vlnou do Európy a počet cudzincov s povolením na pobyt na Slovensku stúpa veľmi pomaly. Migrácia a integrácia zostávajú súčasťou verejnej aj politickej debaty – aj preto sa im médiá venujú vo vyššej miere ako pred rokom 2015.

Podiel cudzincov na celkovom počte obyvateľov SR (1,8 %) patrí stále medzi najnižšie v EÚ (napr. 11 % v Rakúsku, 4 % v Česku), pričom každý tretí cudzinec žije v Bratislave alebo v jej okolí. Bežný obyvateľ preto väčšinou nemá osobnú skúsenosť s cudzincami a svoje názory a postoje formuje na základe sprostredkovaných informácií.

Veľmi citlivo vnímame nárast prejavov extrémizmu, množiace sa neverené a nepravdivé informácie o migrácii a migrantoch v SR, najmä v alternatívnych médiách. Mnohí z viac než 50 000 cudzincov [1] žijúcich na Slovensku čelia na verejnosti verbálnym aj fyzickým útokom. [2]

Podľa posledných výsledkov prieskumu *Eurobarometer* [3] iba štyria z desiatich občanov členských štátov Európskej únie považujú spôsob informovania migrantov zo strany médií za objektívny. Z tohto prieskumu vyplynulo, že iba malá časť Európanov má dostatok informácií o témach imigrácie a integrácie, a preto okrem iného zvyknú preceňovať podiel migrantov na trhu práce vo svojich krajinách.

Potenciál migrantov môže byť naplno využitý len vtedy, ak sú úspešne integrovaní do spoločnosti, nie vytláčaní na jej okraj. Integrácia je obojstranným procesom vzájomného uznania a rešpektovania hodnôt a pravidiel väčšinovej spoločnosti a cudzincov pri zachovaní kultúrnej a spoločenskej identity. Považujeme preto za veľmi dôležité hovoriť o téme migrácie pravdivo, neutrálne a komplexne. Zodpovedný výber jazyka a použitej terminológie môže zároveň pomôcť pri dosahovaní kultúrnej a spoločenskej integrácie cudzincov do našej spoločnosti.

Nasledujúce typy a odporúčania ponúkame ako svoj príspevok k zodpovednému formovaniu verejnej mienky o migrácii a integrácii a ako podklad na ďalšiu spoluprácu s médiami.

Základné princípy spracovania témy migrácie a integrácie cudzincov

Ø **nezávislosť, spravodlivosť, slušnosť a zodpovednosť**: najmä pri spracovávaní príbehu konkrétnej rodiny alebo jednotlivca je dôležité uviesť si, či zverejnenie príbehu potenciálne neohrozí niekoho z rodiny (samotný cudzinec/cudzinka si vzhľadom na neznalosť prostredia a kultúry nemusí vždy uviesť, aký môže mať zverejnenie príbehu neskorší vplyv na príbuzných – napr. deti v škole);

Ø **objektívnosť, neutralita a nestrannosť**: informácie založené na faktoch z viacerých zdrojov – od cudzincov, štátnych inštitúcií a mimovládnych organizácií pôsobiach v tejto oblasti – ktoré nepodporujú stereotypy a predsudky [4];

Ø **komplexnosť a súvislosť**: informácie vnímané v širšom kontexte; pochopenie kultúrnych špecifík cudzincov;

Ø **„pravda“ resp. „pravdivosť“**: zhoda poznania alebo tvrdenia s realitou, racionálne a neprotirečivé informácie čerpané a overené z viacerých nezávislých zdrojov, ktoré nutne podliehajú procesu kritického myslenia a formálno-logických myšlienkových operácií a do ktorého sa dôsledne zapája znalosť historických, prírodovedných, spoločenských a politických súvislostí.

Práca s cudzincami[5]

Pre vyvážené informovanie je dôležité zahrnúť aj názor ľudí, ktorých sa táto téma týka – cudzincov prípadne organizácií, ktoré ich reprezentujú. Odporúčame všimnúť si a prinášať aj pozitívne príbehy, postoje a názory cudzincov a zobrazovať ich ako súčasť spoločnosti, ako súčasť „my“. Súčasťou férovosti a slušnosti je snaha dať v spoločenskej diskusii hlas ľuďom, ktorých sa téma týka – v prípade migrácie teda samotných cudzincov a cudziniiek. Ich hlas a postoj by však mal zaznieť aj pri iných spoločensky dôležitých témach, ktoré sa týkajú aj ich (inklúzia). Príprava na rozhovor s cudzincom/cudzinkou môže byť špecifická vzhľadom na životnú situáciu, v ktorej sa nachádzajú, či kultúrne odlišnosti. Ďalej uvádzame niekoľko rád, ktoré môžu byť nápomocné pri príprave na stretnutie s cudzincami a pri následnom spracovaní témy:

Pri príprave je dobré položiť si nasledovné otázky:

- Akým jazykom hovorí? Budeme si rozumieť alebo potrebujem tlmočníka?
- Aký je jeho/jej príbeh? Odkiaľ pochádza? Aký je dôvod jeho/jej odchodu z krajiny pôvodu, resp. aké má dôvody na odchod z domova a usadenie sa na Slovensku?
- Aká je politická, ekonomická a spoločenská situácia v jeho/jej krajine?
- Ako sa dostal(-a) do krajiny? (v prípade nových cudzincov)
- Aké sú jeho/jej práva a povinnosti? Hrozí mu niečo v domovskej krajine?
- Koho vo verejnej diskusii zastupuje? Hovorí sám/sama za seba alebo za určitú skupinu? Aká je to skupina?
- Vzal(-a) som do úvahy aj názory ostatných, ktorí majú k téme čo povedať? Napríklad ak robím rozhovory všeobecne o situácii cudzincov, rozprával(-a) som sa aj so ženami a zohľadnil(-a) som ich názor? Ak sa téma týka detí – mám zahrnúť aj názory týchto detí?

Vysvetlenie priebehu rozhovoru a dôsledkov poskytnutia rozhovoru :

Je dobré uviesť si a rešpektovať kultúrne odlišnosti cudzincov a ponechať im ich osobný priestor. Cudzinec by mal mať dostatok času, aby novinára/novinárku spoznala potom sa sám rozhodol, či a v akom rozsahu mu/jej vyrozpráva svoj príbeh. Niekedy je vhodnejšie uskutočniť rozhovor až na neskoršom stretnutí. To, že cudzinci pochádzajú z odlišného sociálneho a kultúrneho prostredia, zároveň môže znamenať, že si nemusia byť vedomí dôsledkov medializácie. Na druhej strane niektorí môžu byť podozrievaví voči akejkolvek forme moci – vrátane médií.

Prítomnosť kultúrneho mediátora a/alebo tlmočníka a sociálneho pracovníka

Ak to okolnosti dovoľujú, je vhodné zvážiť asistenciu kultúrneho mediátora, tlmočníka alebo sociálneho pracovníka. Cudzinec a jeho rodina sa môžu nachádzať v situácii, v ktorej sú zraniteľní: mohli utrpieť fyzické zranenie či psychickú traumu, nachádzajú sa v novej krajine a prežívajú kultúrny šok, obávajú sa, či ich hostiteľská krajina prijme (najmä ak ide o žiadateľov o azyl alebo o obeť obchodovania s ľuďmi). Dôveryhodná tretia osoba, ktorá pozná jeho kultúrne pozadie, môže uľahčiť vzájomnú komunikáciu a porozumenie medzi novinárom a cudzincom (podmienkou je súhlas cudzinca).

Poskytnutie anonymity

Cudzinci často podmieňujú poskytnutie informácií zachovaním anonymity. Zverejnenie identity môže respondent a jeho blízky na Slovensku či v krajine pôvodu ohroziť na živote, pričom takéto nebezpečenstvo nemusí byť vždy na prvý pohľad zjavné (napr. krajina pôvodu je tisíce kilometrov vzdialená, respondent žije v SR vyše 10 rokov, rozhovor narába regionálna TV stanica v slovenčine). Žiadosť o zachovanie anonymity by mala byť vždy dôsledne rešpektovaná s využitím všetkých dostupných technických prostriedkov. Zároveň je v takomto prípade nevyhnutné narábať citlivo s informáciami o krajine pôvodu, národnosti, štátnej príslušnosti, náboženstve a o (pobytovej) statuse cudzinca a zmeniť akékoľvek identifikačné údaje, ktoré by mohli viesť k odhaleniu jeho totožnosti. Aj keď respondent súhlasí so zverejnením svojej totožnosti, odporúčame uviesť len údaje, ktoré súvisia s témou príspevku. Osobitne citlivo je potrebné pristupovať k obetiam obchodovania s ľuďmi, k tehotným ženám – cudzinkám alebo k maloletým cudzincom. Pri obetiach obchodovania s ľuďmi by v dôsledku odhalenia ich identity mohlo dôjsť k zmareniu vyšetrovania až k ohrozeniu obeť. Pri deťoch všeobecne platí, že

je potrebné osobitne zohľadňovať názor dieťaťa, jeho vyspelosť, ale aj jeho právo na anonymitu.

Práca so zdrojmi

S cieľom zabezpečenia **objektívnych a nestranných** informácií je dôležité overovať si údaje a dopĺňať informácie z **viacerých nezávislých zdrojov** – okrem rozhovoru s cudzincom/cudzinkou môžu byť zdrojom informácií relevantné štátne inštitúcie, medzinárodné alebo mimovládne organizácie, výskumníci a nezávislí experti na spracovávanú oblasť.

Novinár by mal pracovať s presnými, podloženými a aktuálnymi faktami, a najmä uvádzať informácie v kontexte. Do úvahy by mal brať: príčiny, súvislosti, fakty, názory dotknutých strán, dôsledky jednotlivých situácií, pričom by sa mal opierať o dôveryhodné štatistiky a údaje s uvedením príslušných zdrojov informácií.

Výber jazyka a použitá terminológia

Pri spracovaní tém migrácie a integrácie cudzincov je obzvlášť dôležité **vyhýbať sa výberu jazyka, ktorý je diskriminačný, podporuje predsudky alebo stereotypy**. Zovšeobecňovanie a nesprávne pomenovanie môže podnecovať negatívne postoje k menšinám, nenávisť, nepriateľstvo a diskrimináciu a na strane menšiny degradovať jej členov, vyvolávať nepriaznivé pocity, vylúčenie zo spoločnosti, čím môže poškodiť celú komunitu cudzincov a vyvolať ich reakciu na takýto prístup.

Informácia o pôvode, pohlaví, vierovyznaní, farbe pleti, národnosti, príslušnosti k etnickej menšine by mala byť použitá v súvislosti s jednotlivcom alebo skupinou ľudí len vtedy ak je to v kontexte daného príspevku relevantné.

Pri spracovaní tém migrácie a integrácie cudzincov je obzvlášť dôležité vyhýbať sa slovným spojeniam a vyjadreniam podporujúcim radikalizáciu. Práve naopak, jedným zo strategických cieľov **Koncepcie boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019** je **posilniť odolnosť komunit a jednotlivcov voči nedemokratickým ideológiám a extrémizmu**. Novinár by mal rovnako citlivo pristupovať aj k **výberu terminológie**. Výrazy ako napr. fundamentalista, etnické gangy, kriminalita migrantov (ako celku, bez nadväznosti na čin konkrétnej osoby) možno zvyšujú atraktivitu príspevku, ale majú negatívny vplyv na celkové vnímanie témy v spoločnosti. Dôsledné rozlišovanie pojmov „cudzinec“, „migrant“, „imigrant“, „emigrant“, „azylant“, „utečenec“, „žiadateľ o azyl“ a pod. naopak prispieva k presnejšiemu a komplexnejšiemu informovaniu verejnosti.

Užitočnou pomôckou v terminológii môže byť napr. **Slovník pojmov z oblasti migrácie a azylu**, ktorý spracovala Európska migračná sieť, alebo **Základné pojmy v oblasti migrácie a integrácie cudzincov**, vypracované Medzinárodnou organizáciou pre migráciu. Na získanie základného prehľadu o téme utečencov a azylu môžete využiť e-learningový kurz **Dajme šancu utečencom**, ktorý vytvorila Liga za ľudské práva.

Zároveň dávame do pozornosti **Etický kódex novinára** schválený Slovenským syndikátom novinárov, ktorý v nadväznosti na svetové, európske a domáce etické kódexy obsahuje všeobecné etické štandardy a pravidlá správania sa novinárov.

[1] K 31. 12. 2017 žilo na Slovensku 50 395 štátnych príslušníkov tretích krajín.

Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike, ÚHCP P PZ MV SR

[https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocniky/rok_2017/2017-rocena-UHCP-SK.pdf]

[2] Andrášová S., Blažek M., Paulenová N.: Skúsnosti migrantov a migrantiek na Slovensku s násilím. IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu, Bratislava, 2013. [

<http://iom.sk/sk/pre-media/tlacove-spravy-a-clanky/126-vyskum-iom-nasilie-pachane-na-migrantoch>]

[3] Prieskum Európskej komisie *Eurobarometer* z 13. apríla 2018. [https://ec.europa.eu/home-affairs/news/results-special-eurobarometer-integration-immigrants-european-union_en]

[4] Táto téma je spracovaná aj v dokumente *Komunikačná stratégia o prínosoch a pozitívach migrácie a integrácie cudzincov na Slovensku*, ktorý vypracovala Liga za ľudské práva v spolupráci s inými subjektmi vrátane MPSVR SR. [

http://www.hrl.sk/sites/default/files/publications/hrl_komunikacna_strategia_skratena_verzia_web.pdf]

[5] Upriamujeme pozornosť na dokument *Špecifická spracovania tém migrácie – odporúčania pre novinárov* vypracované Medzinárodnou organizáciou pre migráciu. [

<http://www.iom.sk/sk/pre-media/odporucania-pre-novinarov>]

Správca obsahu a technický prevádzkovateľ web sídla: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

Špitálska 4,6,8 Bratislava 816 43 | Tel.: +421 2 2046 0000 | web@employment.gov.sk | [Informácie o web sídle](#)